

Aktualnost Durkheimove studije o samoubojstvu

Horvat, Daniel

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:063307>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Daniel Horvat

Aktualnost Durkheimove studije o samoubojstvu

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željko Pavić

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za sociologiju
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Daniel Horvat

Aktualnost Durkheimove studije o samoubojstvu

Završni rad

Znanstveno područje: društvene znanosti, znanstveno polje: sociologija,
znanstvena grana: posebne sociologije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željko Pavić

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

24. 5. 2020.

Daniel Horvat / 0200008568
ime i prezime studenta, JMBAG

Sociološko proučavanje samoubojstva ima za cilj utvrditi i opisati društvena obilježja ove pojave.

Dragan Radulović

Sažetak

Ovim završnim radom nastojalo se promotriti aktualnost Durkheimove teorije o samoubojstvu. Temeljno je pitanje koje se postavlja u radu koliko su Durkheimove postavke o samoubojstvu iznijete u njegovoj studiji *Samoubojstvo*, objavljenoj prvi puta 1897. godine, aktualne više od stotinu godina poslije. Kako bi se pronašao odgovor na navedeno istraživačko pitanje, statistički su obrađeni podaci o kretanju broja samoubojstva u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2001. do 2017. godine. Rezultati analize tako dobivenih podataka uspoređeni su s osnovnim postavkama Durkheimove teorije, odnosno s hipotezama koje slijede iz nje, pri čemu su upotrijebljeni komparativna logička metoda te statistička metoda višestruke linearne regresijske analize. Ovim radom potvrđena je aktualnost osnovnih postavki Durkheimove teorije o samoubojstvu na mikrorazini, imajući u vidu da su spolne i dobne determinate samoubojstava u Republici Hrvatskoj slične onima koje je utvrdio Durkheim.

Ključne riječi: Emile Durkheim, samoubojstvo, tipologija samoubojstva, društvena činjenica, stopa samoubojstva

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijska osnova Durkheimova objašnjenja stope samoubojstva kao društvene činjenice	2
2.1. Definicija i mjerenje samoubojstva	2
2.2. Društvena činjenica	2
2.3. Integracija, regulacija i anomija.....	3
2.3.1. Temelji integracije	3
2.3.2. Regulacija.....	4
2.3.3. Anomija.....	5
3. Durkheimova tipologija samoubojstava	6
3.1. Izvandruštveni pokretači samoubojstva.....	6
3.2. Društveni čimbenici visine stope samoubojstva	6
3.2.1. Egoistično samoubojstvo.....	6
3.2.2. Altruistično samoubojstvo.....	7
3.2.3. Anomijско samoubojstvo	8
3.2.4. Fatalističko samoubojstvo	8
4. Istraživački dio rada	9
4.1. Spol i dob	9
4.2. Obiteljska i ekonomska anomija.....	11
4.3. Rasprava rezultata.....	13
5. Zaključak	14
6. Literatura	16

1. Uvod

U predgovoru beogradskog izdanja Durkheimove studije *Samoubojstvo* Dragan Radulović (1997:9) kaže sljedeće: “Samoubojstvo je duboko intimni, osobni i pojedinačni čin. Ono je, istovremeno, u svojoj suštini i društvena pojava, jer predstavlja posljedicu poremećenih odnosa pojedinca i društva”. Durkheim u razlikovanju i određivanju tipova samoubojstva polazi od uzroka za koje smatra da od njih samoubojstva zavise (Durkheim, 1997: 158). Durkheim odraz općeg stanja društva prepoznaje kao razlog počinjenja individualnog čina samoubojstva (Durkheim, 1997: 165). Objavljivanjem djela *Samoubojstvo* 1897. godine Emil Durkheim izmjenio je dotada važeću perspektivu istraživanja u društvenim znanostima. Tu, dotadašnju perspektivu nazivamo individualističkom (Kalanj, 1999: VI). Durkheimova je polazišna pozicija u objašnjavanju samoubojstva, točnije rečeno stope samoubojstva u nekom društvu, društvena činjenica. Na taj način Durkheim ovdje pozicionira međuodnos pojedinca i društva. Tema je ovoga završnoga rada razlučiti Durkheimovu podjelu tipova samoubojstva i postavke njegove teorije o društvenoj činjenici kao uzročniku visine stope samoubojstva u društvu, te potvrditi ili demantirati njihovu aktualnost i primjenjivost na početku 21. stoljeća. U prvom poglavlju iznijet ćemo Durkheimovu teorijsku perspektivu. Opisati što je to društvena činjenica, kako ona utječe na stopu samoubojstva u nekom društvu, objasniti pojmove integracije i regulacije te četiri društvena uvjeta koji iz toga slijede. U drugom ćemo poglavlju dati tipologiju samoubojstva temeljenu na Durkheimovoj studiji o samoubojstvu. Potom ćemo u istraživačkom dijelu rada usporediti rezultate Durkheimovih istraživanja s kraja 18. stoljeća o utjecaja društva na stopu samoubojstva sa statističkim pokazateljima iz Republike Hrvatske od 2001. do 2017. godine. U zaključku ćemo dati mišljenje o aktualnosti i primjenjivosti Durkheimove teorije o samoubojstvu.

2. Teorijska osnova Durkheimova objašnjenja stope samoubojstva kao društvene činjenice

2.1. Definicija i mjerenje samoubojstva

U uvodnim razmatranjima svoje studije Durkheim (2003: 189) je samoubojstvo definirao kao „svaki smrtni slučaj koji izravno ili neizravno proizlazi iz pozitivnog ili negativnog čina koji je izvršila sama žrtva, znajući kakav će biti ishod“. Statistički ljetopis Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (2017: 105) daje definiciju samoubojstva kao nasilne smrti „koja je nastupila kao posljedica ozljeda ili trovanja koju je umrla osoba svjesno i namjerno izazvala“. Važno je definirati i što je to stopa samoubojstva. Ona „označava broj pojedinaca koji su umrli uslijed suicida u odnosu na 100 000 stanovnika na određenom području“ (Boras, 2018: 5).

U djelu *Pravila sociološke metode* Durkheim (1999: 32) društvenu činjenicu definira kao „svaki, utvrđen ili ne, način djelovanja koji je kadar na pojedinca izvršiti izvanjsku prinudu; ili još, koji je općenit u cjelokupnom danom društvu u isti mah posjedujući vlastitu opstojnost, neovisnu o njenim pojedinačnim očitovanjima“.

2.2. Društvena činjenica

Ishodište Durkheimova poimanja sociologije nalazimo u njegovoj „teoriji o društvenoj činjenici“ (Kalanj, 1999: VI). U objašnjenju Durkheimova koncepta društvene činjenice poći ćemo od definicije društva. Društvo (Filozofski leksikon: 251) je „skup pojedinaca ili skupina ljudi sa zajedničkim pravilima djelovanja i ponašanja određena minimumom zajedničkih interesa i vrijednosti“. Naime, bitno je razlučiti i naglasiti u kakvom su odnosu pojedinac i društvo u teoretskom poimanju Emila Durkheima. Za Durkheima je društvo „zbilja koja se po prirodi razlikuje od individualnih realiteta. Ono se sastoji od pojedinaca, ali se ne može razumjeti analizom te psihičke mnoštvenosti. Društvena zbilja prožima individualne svijesti, ali im na neki način ostaje izvanjskom“ (Kalanj, 1999: XV). Pojedinac je taj bez kojega nema društva, a društvo je ipak izvor autoriteta i prisile prema pojedincu.

Jedan je od načina razlikovanja društava po njihovu stupnju kompleksnosti. Tako imamo raspon od najjednostavnijih do najsloženijih društava, a iz pojavnosti kompleksnosti društava proizlaze i različiti tipovi društava. Postojanje različitih tipova društava u konačnici rezultira postojanjem različitih tipova kolektivne svijesti (Radulović, 1997: 15).

No što je kolektivna svijest i zašto nam je to važno? Kolektivna svijest izražava individualne vrijednosti i karakteristika je kompleksa društva (Radulović, 1997: 15). Gore navedena definicija društva (Filozofski leksikon: 251) kaže nam da je društvo skup pojedinaca i da postoje zajednička pravila djelovanja i ponašanja. Kolektivnu svijest čine zajedničke predstave individualnih svijesti „vjerovanja i osjećanja koja su u međudjelovanju“ (Radulović, 1997: 19). Tijekom procesa socijalizacije usvajamo društvenu kulturu, odnosno društvene vrijednosti, ciljeve i načine prihvatljivih postizanja tih ciljeva i vrijednosti. Na taj način društvo u smislu Durkheimove teorije, kao biće *sui generis*, utječe na pojedinca, determinira ga i određuje. Stanje društva može biti u ravnoteži ili u nekom odmaku od ravnoteže, u neravnoteži, odnosno u „patološkom“ stanju.

Pod utjecajem stanja društva dolazi do povećanja ili smanjenja stope samoubojstva u nekom društvu. Stanje društva je upravo ono što u Durkheimovoj teoriji identificiramo kao društvenu činjenicu. Društvena činjenica oblikuje se u odnosu na dvije nezavisne varijable. Jednu nazivamo integracija, a drugu regulacija. Kombinacije i međuodnosi ove dvije varijable predstavljaju društvenu činjenicu, odnosno društvene okolnosti koji predstavljaju pojedinačne grupe društvenih uzroka. Te pojedinačne grupe društvenih uzroka Durkheim je imenovao kao altruizam, egoizam, anomija i fatalizam. Iz ovako izvedenih društvenih uzroka Durkheim imenuje i osnovne tipove samoubojstava.

Stanje društva, odnosno društvena činjenica, ima moć vanjske, nevidljive i od pojedinca nesvjesne prinude koja određuje njegove misli i ponašanja. Na taj način društvena činjenica utječe na stopu samoubojstva u nekom društvu. Durkheim je na ovaj način (Radulović, 1997: 21) dospio do jedne socijalno-psihološke teorije o društvenim uvjetima psihičkog zdravlja. Durkheim u individualnim razlozima počinjenja samoubojstva prepoznaje odraz općeg stanja društva, odnosno smješta uzročnost samoubojstva u njegov društveni kontekst (Radulović, 1997: 25).

2.3. Integracija, regulacija i anomija

2.3.1. Temelji integracije

Durkheim u objašnjenje pojma integracije polazi iz perspektive dvostrukosti čovjeka. Čovjek ima obilježje tjelesnosti, a na tjelesnog čovjeka nadovezuje se društveni čovjek. Tjelesni čovjek u održanju tjelesnog oblika svoga života ima potrebu zadovoljenja određenih potreba i funkcija

koje ćemo nazvati tjelesnim, a koje su istovremeno osobne, individualne i pojedinačne. No čovjek ima i „nadtjelesni“ život. Društvo oblikuje pojedinca „prema svom liku“ (Durkheim, 1997: 233). To nazivamo socijalizacijom, a ona nas prožima nas svojim religijskim, političkim i moralnim vjerovanjima koja potom upravljaju našim ponašanjem (Durkheim, 1997: 233).

Iz te perspektive viši oblici ljudskog djelovanja imaju kolektivno porijeklo, te je stoga i cilj takvih djelovanja kolektivan (Durkheim, 1997: 233). Stanje egoizma javlja se kao suprotnost ljudskoj prirodi gdje čovjek odmakom od društva biva prepušten sam sebi. Okružen svojim besmisлом, svojom smrtnošću i konačnošću. Uz to je i udaljen od kolektivne energije, te žuđene topline koju integracija daje. Istovremeno čovjek žudi za besmrtnošću i postoji potreba za nadživljavanjem samoga sebe, odnosno potreba da ne iščeznemo potpuno (Durkheim, 1997: 232). Tako nastaje ljudska psihička struktura koja ga nagoni da se veže za neki predmet (Durkheim, 1997: 231). U ovom slučaju, to je društvo. Dakle, iz čovjekove potrebe da nadživi samog sebe razvila se njegova osobitost i potreba da se veže za neki predmet. Tu potrebu čovjek zadovoljava kroz integraciju pojedinca i društva. Ovisno o stupnju povezanosti pojedinca i društva govorimo o većem ili manjem stupnju integracije.

2.3.2. Regulacija

Prethodno smo razmatrali Durkheimovu perspektivu tjelesnog i društvenog čovjeka. Svaki od ta dva vida ima svoje potrebe. Tjelesni čovjek tjelesne, a društveni čovjek društvene, možemo reći i psihičke, duševne ili duhovne. U osnovnoj perspektivi zadovoljenje potreba ovisi o dostupnim sredstvima i željama pojedinca. Tjelesne potrebe nastaju u okolnostima nedostatka hrane, vode, sna i sličnoga, a pojedinac ih zadovoljava unosom hrane, vode ili snom. Zadovoljenje ovih potreba u jednom trenutku dolazi do svojih granica koje se ne mogu preskočiti (Durkheim, 1997: 273). Ne može se „zadovoljiti“ više nego što se treba. Durkheim smatra da čovjek za ove druge potrebe, psihološke, u svojoj tjelesnoj i psihičkoj građi ne pronalazi ništa što bi ograničavalo tu granicu (Durkheim, 1997: 273).

Potrebe su tako neograničene, iz čega slijedi neograničenost želja, a što dovodi čovjeka u poziciju da teži, stremi i djeluje u pravcu ostvarenja nedostižnog cilja čime samoga sebe osuđuje na vječni osjećaj nezadovoljstva (Durkheim, 1997: 274). Taj osjećaj nezadovoljstva za čovjeka je izvor boli. Međutim, pojavljuje se društvo kao regulativna snaga s dovoljno autoriteta da odredi granice društvenih potreba pojedinca. Društvo regulira želje, stremljenja i

osjećaje pojedinca kroz moralna pravila. Pojedinač nesvjesno „ima mutnu svijest o krajnjoj točki do koje mogu da idu njegove ambicije i ne teži ničemu preko toga“ (Durkheim, 1997: 276). To čovjeka dovodi u poziciju jasnih mogućnosti, preciziranih potreba kao i načina i granica njihova zadovoljenja. Čovjek je u granicama koje je odredilo društvo, čovjek je u ravnoteži.

Dakle, regulacija se u Durkheimovoj teoriji pojavljuje kao rješenje eliminacije boli koji bi nastala da regulacije nema. U ovisnosti o društvenoj regulaciji pojedinačnih potreba i sredstava proizlazi i stupanj ravnoteže društva.

2.3.3. Anomija

Društvo je prožeto pozicijama, funkcijama hijerarhiziranim u javnom mišljenju (Durkheim, 1997: 275), gdje za svaku poziciju, prema vladajućem mišljenju, postoji gornja i donja granica blagostanja. Pravednost u zauzimanju pozicija, pravedno i jasno određene granice blagostanja, prihvaćanje i poštovanje pravila koje iz toga proizlaze, čini čovjeka sretnim i uravnoteženim. Poremećaj u uravnoteženom sustavu izazvan nekom bolesnom krizom dovodi do promjena pozicija koje su (neki) pojedinci do tada zauzimali (Durkheim, 1997: 278). Oni se nalaze u novim pozicijama. Pri tome nije važno jesu li nove pozicije bolje ili gore u odnosu na prijašnje. Pojedinci se nalaze pred novim prohtjevima, potrebama i dostupnim sredstvima, a za koja nemaju moralna (društvena) pravila djelovanja, odnosno još ih nisu usvojili. Oni su u stanju neuređenosti ili anomije (Durkheim, 1997: 279).

Dakle, anomija nastaje iz nedostatka pravila koje pojedincu trebaju dati upute za djelovanje u novonastaloj situaciji. Ta pravila pojedincu daje upravo društvo.

3. Durkheimova tipologija samoubojstava

3.1. Izvandruštveni pokretači samoubojstva

Perspektiva traganja za uzrocima samoubojstva krajem 19 stoljeća, kada je Durkheim objavio studiju *Samoubojstvo*, bila je individualistička (Kalanj, 1999: VI). Uzroci samoubojstva tada su traženi u pojedincu. Durkheim je napravio iskorak od pojedinca prema stanju u društvu, odnosno prema društvenoj činjenici kao društvenom uvjetu koji uzrokuje visinu stope samoubojstva. Durkheim je u *Samoubojstvu* (1997: 53–153) kritički obradio izvandruštvene čimbenike koji su u to vrijeme smatrani uzročnicima samoubojstva. Pri tome je obradio sljedeće izvandruštvene čimbenike: psihopatološka stanja, alkoholizam, rasa, nasljeđe, klima i temperatura godišnjih doba te imitacija. Nije utvrdio povezanost izvandruštvenih čimbenika i individualnih sklonosti sa stopom samoubojstva u nekom društvu. Oni se pojavljuju i označavaju kao pokretači, no uvijek proizlaze iz jednog šireg poremećaja (Durkheim, 1997: 60). U taj društveni poremećaj Durkheim smješta uzročnost stope samoubojstva za neko društvo.

3.2. Društveni čimbenici visine stope samoubojstva

U klasificiranju samoubojstava Durkheim polazi od uzroka od kojih ona ovise (Durkheim, 1997: 158). Durkheim govori o društvenoj stopi samoubojstva te je predmet analize stopa samoubojstva, odnosno statistički podatci. Samoubojstvo kao društvena pojava potječe iz različitih društvenih tokova na osnovu koji on identificira četiri različita tipa samoubojstva. Ti društveni tokovi, ta društvena stanja i u konačnici te tipove samoubojstava, Durkheim je imenovao kao: egoistično, altruistično, anomijsko i fatalističko.

3.2.1. Egoistično samoubojstvo

Egoistično samoubojstvo predstavlja poseban tip samoubojstva koji potiče od pretjerane individualizacije (Durkheim, 1997: 231). Durkheim je proučavao vojsku, obitelj i religijska društva kao vidove ili tipove društva. Njegov je opći zaključak da se stopa samoubojstva mijenja obrnuto proporcionalno u odnosu na stupanj integracije društvenih grupa kojima pojedinac pripada (Durkheim, 1997: 230). Naziv ovoga tipa samoubojstva proizlazi iz pretjerane individualizacije, odnosno „stanja u kojemu se pojedinačno 'ja' pretjerano potvrđuje

pred društvenim 'ja' (Durkheim, 1997: 23). Stupanj kolektivne svijesti vrlo je nizak pa osobni interesi prevladavaju kolektivne, što rezultira odsustvom smisla života.

3.2.2. Altruistično samoubojstvo

Altruistično samoubojstvo predstavlja poseban tip samoubojstva koji potiče od nedovoljne individualizacije (Durkheim, 1997: 238). Pri tome govorimo o altruizmu iz perspektive određenja pojma altruističnog samoubojstva. Iz te perspektive riječju „altruizam“ opisujemo stanje u kojem je glavna referentna točka djelovanja nekoga „ja“ smještena izvan njega samoga, odnosno, nalazi se u grupi čiji je on dio (Durkheim, 1997: 242–243). Stupanj integracije pojedinca u takvom društvu je intenziteta da društvo ima moć „zahtijevati“ od pojedinca počinjenje samoubojstva.

3.2.2.1. Obavezno altruistično samoubojstvo

Obavezno altruistično samoubojstvo podtip je altruističnog samoubojstva u koji ćemo svrstati ona počinjenja samoubojstava kod kojih je izvršitelj na to bio obavezan (Durkheim, 1997: 240). Pojedinaac u takvim društvima malo znači, potpuno je obuhvaćen grupom (Durkheim, 1997: 242). Visoka integracija, grupna kohezija i kolektivni nadzor osobine su takvih društava. Ovaj podtip samoubojstva osobito susrećemo u primitivnim društvima.

Durkheim (2003: 222) je razlučio tri kategorije ovoga podtipa samoubojstva:

1. Samoubojstva na pragu starosti ili zbog bolesti
2. Samoubojstvo žena poslije smrti muža
3. Samoubojstvo podanika ili slugu, poslije smrti vladara

Osim elementa altruizma ovdje je naglašena i osobitost obveze koje društvo nameće pojedincu nad koji ima moć prinude.

3.2.2.2. Izborno altruistično samoubojstvo

Utjecaj društva kod ovoga je podtipa altruističnog samoubojstva takav da samo počinjenje nije izričito obavezno, kao što je to slučaj kod obaveznog altruističnog samoubojstva. Ono se

ohrabruje od strane društva. Smatra se vrlinom i pozitivno je vrednovano od članova društva. Osobitost je u tome što počinitelj ima mogućnost izbora počiniti samoubojstvo ili nastaviti živjeti osramoćen.

3.2.2.3. Akutno altruistično samoubojstvo

Akutno altruistično samoubojstvo je podtip altruističnog samoubojstva gdje „se pojedinac žrtvuje samo radi radosti žrtvovanja, jer se odricanje, samo po sebi i bez osobitih razloga, smatra vrijednim divljenja“ (Durkheim, 2003: 226). Altruizam i bezličnost pojedinca u ovom podtipu altruističnih samoubojstava je najizraženija. Kažemo da je ovdje altruizam u akutnom stanju (Dirkem, 1997: 246). Durkheim navodi Indiju kao zemlju, primjer, ovoga podtipa altruističnog samoubojstva.

3.2.3. Anomijsko samoubojstvo

Anomijsko samoubojstvo poseban je tip samoubojstva koji potiče „iz toga što je ljudska djelatnost lišena pravila“ (Durkheim, 1997: 285). Normativna društvena pravila koja su uređivala način života pojedinca slabe ili nestaju. Pojedinac se tako nađe u stanju društvene anomalije, odnosno nedostatka pravila koja bi mu usmjeravala djelovanje.

3.2.4. Fatalističko samoubojstvo

Fatalističko samoubojstvo poseban je tip samoubojstva koji proizlazi iz pretjerane društvene regulacije. Definiramo ga kao suprotnost anomijском tipu samoubojstva. Ovdje nalazimo snažnu i intenzivnu regulaciju koja blokira budućnost pojedinca i nasilno zadržava strasti disciplinom koja guši pojedinca (Durkheim, 1997: 306). Ovaj društveni uzrok samoubojstva karakterističan je za premlade supružnike, udane žene bez djece i robove (Radulović, 1997: 21), a rijetko se sreće u današnjem modernom društvu.

4. Istraživački dio rada

4.1. Spol i dob

U ovome dijelu rada uspoređujemo Durkheimove teorijske postavke i sekundarne podatke vezane za stope samoubojstva u Republici Hrvatskoj, a kako bi na taj način vrednovali Durkheimove zamisli i utvrdili u kojoj su mjeri sukladne s podacima.

Durkheim samoubojstvo (Durkheim, 1997: 72-73) opisuje kao (u suštini) mušku pojavu. Utvrđuje značajnu razliku u sklonosti počinjenju samoubojstva u ovisnosti o pripadnosti spolu te njenu stalnost u različitim društvima i razdobljima. Prema podacima koje je upotrebljavao Durkheim u svome radu, na jednu ženu koja je počinila samoubojstvo u prosjeku su dolazila četiri muškarca (Durkheim, 1997: 72-73). Kako bismo ove podatke usporedili s današnjima, u tablici koja slijedi navodimo podatke o broju počinjenih samoubojstava u Republici Hrvatskoj, ukupno i prema spolu, u razdoblju od 2001. do 2017. godine.

Tablica 1. Kretanje broja počinjenih samoubojstava ukupno i po spolu u RH od 2001. do 2017. godine

Godina	Samoubojstava (ukupno)	Muškarci	Žene	Odnos M/Ž
2001.	882	657	225	2.92/1
2002.	875	645	230	2.80/1
2003.	865	672	193	3.48/1
2004.	871	645	226	2.85/1
2005.	875	652	223	2.92/1
2006.	798	575	223	2.58/1
2007.	776	578	198	2.92/1
2008.	795	611	184	3.32/1
2009.	790	618	172	3.59/1
2010.	777	585	192	3.04/1
2011.	702	520	182	2.86/1
2012.	776	596	180	3.31/1
2013.	692	546	146	3.74/1

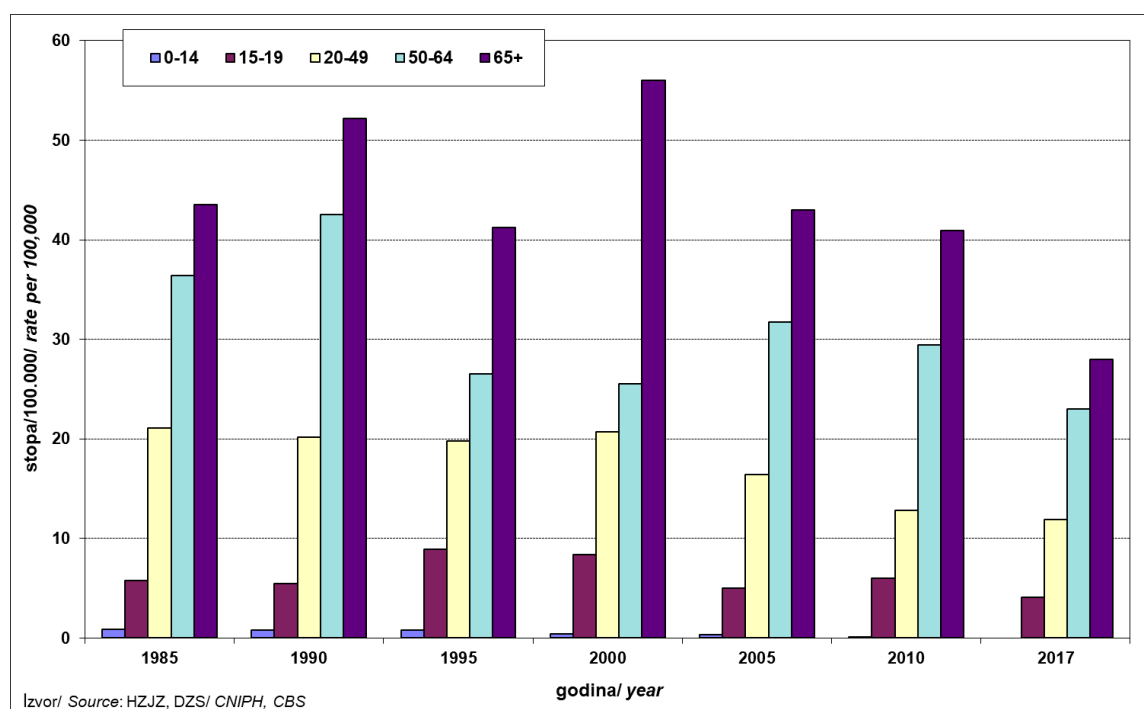
2014.	722	536	186	2.88/1
2015.	739	542	197	2.75/1
2016.	683	515	168	3.07/1
2017.	635	476	159	2.99/1

Izvor: Državni zavod za statistiku

Kretanje broja samoubojstva u Republici Hrvatskoj u promatranom razdoblju u skladu je sa Durkheimovom teorijom koja samoubojstvo opisuje kao mušku pojava. Broj muškaraca koji su u promatranome razdoblju počinili samoubojstvo u odnosu na broj samoubojstava kod žena kretao se od 2.58/1 2006. godine do 3.74/1 2013. godine.

Kada je dob u pitanju, Durkheim je utvrdio rast sklonosti počinjenju samoubojstva, pravilno od djetinjstva pa do najdublje starosti (Durkheim, 1997: 75). Prema njegovim podacima, ona ponekad blago opadne poslije sedamdesete ili osamdesete godine života, no još uvijek je dva do tri puta jača no u zreloom dobu (Durkheim, 1997: 75). U sljedećem grafikonu stoga prikazujemo dobno specifične stope smrtnosti zbog samoubojstava u Republici Hrvatskoj, pri čemu je izvor podataka Hrvatski zavod za javno zdravstvo.

Grafikon 1. Dobno-specifične stope smrtnosti zbog samoubojstava u Hrvatskoj 1985., 1990., 1995., 2000., 2005., 2010. i 2017. godine godine

Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvršena-samoubojstva-rh/> 22.5.2020.)

Izvješće Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o izvršenim samoubojstvima u Republici Hrvatskoj po dobno-specifičnoj stopi smrtnosti u Hrvatskoj za godine: 1985., 1990., 1995., 2000., 2005., 2010. i 2017. potvrđuje aktualnost Durkheimove teorije o rastu sklonosti počinjenju samoubojstva od djetinjstva pa do najdublje starosti. Naime, u svim promatranim godinama stope samoubojstava rastu s porastom dobne skupine.

4.2. Obiteljska i ekonomska anomija

Durkheim je razlikovao obitelj i porodicu, pri čemu je u analizi stopa samoubojstva upotrebljavao vrlo opsežne i detaljne podatke. Mogao je uspoređivati udane i oženjene osobe, razvedene, udovce i udovice, sve to po godinama starosti i u odnosu na slobodne osobe. Utvrdio je pozitivnu korelaciju porasta stope samoubojstva i broja „razvoda i rastava od stola i postelje“ (Durkheim, 1997: 286). No mi ćemo se držati njegove konstatacije o otpornosti „koje uživaju osobe u braku“ (Durkheim, 1997: 198) u odnosu prema osobama koje nisu u braku za provjeru naše tezne rečenice. Ekonomsku anomiju kao čimbenik povećanja stope samoubojstva Durkheim je osobito pozicionirao u krizna razdoblja u nekom društvu.

Kako bismo provjerili ove postavke, provedena je multipla regresijska analiza sa stopom samoubojstva u Republici Hrvatskoj kao kriterijskom varijablom. Kao prediktorske varijable upotrijebljene su stopa razvoda brakova (broj razvedenih brakova na 100.000 stanovnika), BDP *per capita*, stopa promjene BDP-a *per capita* u odnosu na prethodnu godinu te stopa promjene nezaposlenosti u odnosu na prethodnu godinu. Stope su izračunane u odnosu na prethodnu godinu zbog Durkheimove postavke po kojoj nagle promjene predstavljaju poteškoće za socijalnu regulaciju, a samim time dovode i do povećanja stope samoubojstava. Rezultate regresijske analize prikazujemo u tablicama koje slijede. U trećoj tablici možemo vidjeti da je količina protumačene varijance stope samoubojstva (prilagođeni koeficijent multiple determinacije) u sedamnaest proučavanih godina oko 77%.

Tablica 2. Regresijska statistika

Koeficijent multiple korelacije	0,91
Koeficijent multiple determinacije	0,83
Prilagođeni koeficijent multiple determinacije	0,77
Standardna pogreška	0,66
Broj slučajeva	17

U tablici 4 možemo vidjeti da je jedini statistički značajan prediktor stope samoubojstva BDP *per capita*. Iz vrijednosti i značenja ovog regresijskog koeficijenta možemo zaključiti da povećanjem BDP-a *per capita* od jednog eura dolazi do smanjenja stope samoubojstva na 100.000 stanovnika od oko 0,0005. Drugim riječima, povećanjem BDP-a *per capita* od 1.000 eura dolazi do pada stope samoubojstava na 100.000 stanovnika za oko 0,5. U 2017. godini BDP *per capita* narasatao je za 3.128 eura u odnosu na 2001. godinu, a istovremeno je stopa samoubojstva na 100.000 stanovnika pala za oko 4,48. Ostali prediktori nisu statistički značajni, no može se napomenuti da prediktor za promjenu stope nezaposlenosti i stopu promjene BDP imaju predznak koji je teorijski očekivan, a koeficijent stope razvedenih brakova ima negativan predznak, što nije u skladu s predviđanjima koja proizlaze iz Durkheimove teorije.

Tablica 3. Regresijski koeficijenti i njihova statistička značajnost

	Koeficijenti	Standardna pogreška	t-vrijednost	p-vrijednost
Presjek s Y-osi	22,85	10,11	2,26	0,04
Razvedeni brakovi – stopa na 100.000 stanovnika	-0,02	0,02	-0,99	0,34
BDP - stopa promjene	0,01	0,06	0,20	0,85
Stopa nezaposlenosti - stopa promjene	0,76	2,97	0,26	0,80

BDP per capita	-0,0005	0,0001	-4,14	0,01

4.3. Rasprava rezultata

Za raspravu rezultata regresijske analize uvijek na umu treba imati upozorenje da korelacija ne znači da smo automatski utvrdili i kauzalni odnos (Šundalić i Pavić, 2013). Imajući u vidu da su za ovaj rad mogli biti upotrijebljeni tek neki dostupni podatci, i to isključivo na makrorazini, ova regresijska analiza predstavlja tek parcijalni test Durkheimove teorije samoubojstva koji se može shvatiti kao preliminarni pokušaj procjene upotrebljivosti ove teorije u današnjim društvenim okolnostima. Prema navedenom, ideja je testirana na makrorazini, što znači da su neke izostavljene varijable, odnosno tzv. pogreška specifikacije (Wooldridge, 2006), mogli utjecati na dobivene rezultate. Tako je, primjerice, izostavljanje neke varijable korelirane i s prediktorskim varijablama iz regresijskog modela i s kriterijskom varijablom (stopom samoubojstva) moglo utjecati na rezultate. Primjerice, gospodarskim i društvenim razvojem možda dolazi do veće društvene svijesti i do većeg broja preventivnih aktivnosti povezanih s problemom samoubojstava koji posljedično dovode do smanjenje stope samoubojstava. Ovakva je varijabla, primjerice, očito mogla utjecati na to da dobijemo negativnu vezu između BDP-a *per capita* i stope samoubojstava, iako je sasvim moguće i da povećanje životnog standarda utječe na životno zadovoljstvo, a time i na smanjenje stope samoubojstava. Isto tako, neke povezanosti koje jesu ili nisu utvrđene na makrorazini možda su drukčije na mikrorazini. Tako bračni status možda utječe na manju vjerojatnost počinjenja samoubojstva, što nismo mogli provjeravati u ovome radu, iako na makrorazini nismo utvrdili njegovu povezanost sa stopom samoubojstva.

5. Zaključak

Namjera ovoga rada nije bila ulaziti u uzročno-posljedične veze samoubojstva kao društvene činjenice, već samo provjeriti, na mikrorazini in na društvenoj makrorazini, aktualnost nekih značajnijih postavki Durkheimove teorije o samoubojstvu.

Durkheimova teza, koja samoubojstvo opisuje kao pretežno mušku pojavu, sa značajnom razlikom u sklonosti prema počinjenju samoubojstva u ovisnosti pripadnosti spolu (muškarci) i danas je važeća paradigma. Pri tome možemo samo još naglasiti da je u podacima, koje je prikupio i obradio Emile Durkheim, na jednu ženu dolazilo u prosjeku četiri muškarca. Po podacima koji se odnose na broj počinjenih samoubojstava u Republici Hrvatskoj za vremensko razdoblje od 2001. do 2017. omjer muških počinitelja samoubojstva na jednu ženu, nešto manji, no još uvijek je značajan i kretao se od 2,58 do 3,74 naspram jedan. Porast sklonosti prema počinjenju samoubojstva s povećanjem godina osobe (starenjem) u potpunosti je potvrđen.

Ekonomska ili obiteljska anomija kao prediktori porasta ili smanjenja stope samoubojstava pokazali su sljedeće rezultate. Povećanje BDP-a, kao prediktor ekonomskog blagostanja te time i smanjenjem anomije u društvu, u skladu je sa postavkama Durkheimove teorije, te je povećanje BDP-a pokazalo statistički značajnu korelaciju sa smanjenjem stope samoubojstva u Republici Hrvatskoj za promatrano razdoblje. Iz broja razvedenih brakova kao prediktora povećanja stope samoubojstva u Republici Hrvatskoj za promatrano razdoblje mogu se izvući sljedeći zaključci. Obiteljska anomija iskazana kroz povećanje broja razvedenih brakova u negativnoj je korelaciji sa stopama samoubojstva u Republici Hrvatskoj za promatrano razdoblje, a što nije u skladu sa postavkama Durkheimove teorije o samoubojstvu.

Može se zaključiti da postoje izražene razlike muškaraca, u odnosu na žene, prema počinjenju samoubojstva, porast sklonosti samoubojstvu sa starenjem osobe i stupanj ekonomske anomije kao prediktor stope samoubojstva. Sve je navedeno u skladu s postavkama Durkheimove teorije o samoubojstvu, iz čega se može zaključiti da je teorija još uvijek aktualna. Broj razvedenih brakova kao pokazatelj obiteljske anomije i stopa samoubojstva u društvu nisu pokazali rezultate koji bi bili u skladu sa Durkheimovom teorijom o samoubojstvu. Naprotiv, ovdje je korelacija bila negativnog predznaka što je potpuno u suprotnosti s Durkheimovim postavkama, a što svakako treba uzeti u razmatranje u daljnjim istraživanjima postavki Durkheimove teorije o samoubojstvu.

Sve u svemu, naša teorijska razmatranja, kao i sekundarni podatci i analize prikazani u radu upućuju na opći zaključak da su osnovne postavke Durkheimove teorije o samoubojstvu aktualne su i stotinjak godina nakon objavljivanja. Stoga je potrebno daljnje provjeravanje hipoteza koje proizlaze iz Durkheimove teorije, kao i razrada teorije kako bi se izvukle nove prognoze, kako u području tematike samoubojstva, tako i u drugim pitanjima koji se tiču mentalnog zdravlja i zdravlja općenito.

6. Literatura

1. Boras, A. (2018). *Samoubojstva u Republici Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
2. Državni zavod za statistiku. *Statistički ljetopis Republike Hrvatske (2001. – 2018.)*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
3. Filozofski leksikon (2012). *Društvo*. Zagreb: Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”.
4. Durkheim, E. (1997) *Samoubistvo*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
5. Durkheim, E. (1999) *Pravila sociološke metode*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
6. Durkheim, E. (2003) Samoubojstvo. U: Cvjetičanin, V. i Supek, R. (ur.). *Emil Durkheim i Francuska sociološka škola*. Zagreb: Naklada Ljevak, 186–324.
7. Hrvatski zavod za javno zdravstvo: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvršenaa-samoubojstva-rh/> (22. svibnja 2020.)
8. Kalanj, R. (1999). Emile Durkheim i metodološko utemeljenje sociologije. U: Kalanj, R. (ur.). *Emile Durkheim: Pravila sociološke metode*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, I–XVII.
9. Radulović, D. (1997). Sociologija samoubistva Emila Dirkema. U: Tasić, D. (ur.). *Emil Dirkem: Samoubistvo*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 7–27.
10. Slijepčević, D. (2018). Validnost Dirkemove klasične studije samoubistva u XXI vijeku: Studija slučaja – Bosna i Hercegovina, *Sociološki diskurs*, 8(15): 25–64.
11. Šundalić, A., Pavić, Ž. (2013). *Uvod u metodologiju društvenih znanosti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet.
12. Wooldridge, J. M. (2006). *Introductory econometrics: a modern approach*. Mason: SouthWestern College Publishing.

Popis tablica i grafikona

Tablica 1. Kretanje broja počinjenih samoubojstava ukupno i po spolu u RH od 2001. do 2017. godine	9

Grafikon 1. Dobno-specifične stope smrtnosti zbog samoubojstava u Hrvatskoj 1985., 1990., 1995., 2000., 2005., 2010. i 2017. godine godine	10
Tablica 2. Regresijska statistika	11
Tablica 3. Regresijski koeficijenti i njihova statistička značajnost	12